ЗАТВЕРДЖУЮ
в.о. ректора
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
_____ Галина УЛЬЯНОВА
«30» 01 2025 р.

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Оскілка Олексія Олеговича тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», поданої на здобуття ступеня доктора філософії про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» «09» листопада 2022 р. (протокол № 2)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
від 30 січня 2025 року

ПРИСУТНІ:
Зав. кафедрою, д.ю.н., професор Є.О. Харитонов;
д.ю.н., професори: І.В. Давидова, О.І. Сафончик;
к.ю.н., професори: В.М. Зубар, О.М. Калітенко;
к.ю.н., доценти: І.Г. Бабич, О.М. Берназ-Лукавецька, К.М. Глиняна, С.В. Завальнюк, Ю.В. Кривенко, М.В. Матійко, О.С. Омельчук, В.О. Токарева, В.Г. Павлова;
аспірант: О.О. Оскілко;
лаборант: К.О. Ткаченко.

На засідання присутні 3 доктори юридичних наук та 11 кандидатів юридичних наук – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження Оскілка Олексія Олеговича на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», поданого на здобуття ступеня вищої освіти

доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь Оскілка О.О. про результати проведеного ним дисертаційного дослідження.

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризував його об'єкт та предмет, виклав науково-практичну значимість роботи, надав відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувач зазначає, проблема в реаліях сьогодення, зокрема коли в Україні в умовах дії воєнного стану у зв'язку із повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року військових формувань РФ, все ж таки проводяться ряд соціальних та економічних перетворень, проблема розвитку та вдосконалення нормативно-правового регулювання цивільно-правових відносин військовослужбовців у галузі договірного права, а також щодо цивільної відповідальності військовослужбовців за договірними зобов'язаннями, захисту прав військовослужбовців та інших проблемних питань, набуває важливого значення. Зазначене обумовлюється тим, що розвиток України у сьогоденні неможливо уявити без належного правового регулювання цивільно-правових відносин.

Водночас, кардинальні реформування, що проводяться в Україні в умовах воєнного стану, направленні на покращення суспільного життя, безпеки країни, у тому числі й діяльності Збройних сил України, та надання у цих умовах, широкої економічної свободи військовим організаціям. Військовослужбовці у цивільних відносинах мають особливий статус, що пов'язано передусім, із здійсненням державних функцій, що дозволяє їм з більшою легкістю вчиняти звичайні цивільні правочини як суб'єкти цивільних правовідносин. Винятковою важливістю є дослідження особливостей цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях.

У зв'язку з цим правове регулювання цивільних правовідносин у сфері договірних правовідносин військовослужбовців є найважливішою правовою категорією у цивільному законодавстві України у сьогоденних реаліях, без з'ясування сутності якої складно зрозуміти особливості цивільно-правових відносин військовослужбовців у договірних зобов'язаннях та відповідальності останніх за договірними зобов'язаннями. У сучасних умовах, що характеризуються демократизацією всіх сфер суспільного життя

України, розвитком ринкової економіки, не зважаючи на труднощі сьогодення, значно зросла роль договору як способу регулювання відносин суб'єктів економічного обороту.

Розширилася сфера застосування договірного регулювання, що підтверджується введенням у предмет цивільно-правового регулювання, нових, викликаних потребами економіки, видів договорів (наприклад, договір фінансової оренди (лізингу), агентський договір, договір довірчого управління майном, комерційна концесія тощо) та оновленням норм, що регулюють традиційні для вітчизняного цивільного права договірні інституції. У той же час договір, як і будь-який цивільно-правовий інститут, має бути забезпечений захистом від порушень.

Такий захист насамперед здійснюється за допомогою заходів цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Природно, що у зв'язку із розширенням сфери застосування договірного регулювання неминучими є зміни і в інституті договірної відповідальності. Змінам піддаються як загальні заходи цивільної відповідальності, так й саме поняття цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях, а також умови настання такої відповідальності.

У зв'язку зі зростанням практичної потреби застосування заходів договірної відповідальності до реальних (у тому числі нових) економічних відносин на шляху України до євроінтеграції, врегульованих договірними зобов'язаннями, виникає потреба у чіткішому визначенні функцій цього виду відповідальності. У сферу застосування договірної відповідальності сьогодні включено найширше коло економічних відносин. Залучення в область договірного регулювання нових суб'єктів, таких як військовослужбовці, та зростання ролі договору в оформленні економічних відносин, зведення свободи договору в один із основних принципів цивільного права найчастіше призводять до спотворення ролі договору, у сенсі перебільшення його значення, що загрожує некерованістю та свавіллям у сфері відносин, що підлягають цивільно-правовому регулюванню. У зв'язку з цим, потрібно акцентувати увагу на взаємозв'язку договірної відповідальності військовослужбовців, що регулюється угодою сторін, та відповідальності до законодавства. Слід звернути увагу і такі основні форми відповідальності військовослужбовців за порушення договірних зобов'язань, як відшкодування збитків, стягнення неустойки, відповідальність за невиконання грошових зобов'язань.

Зважаючи на це, дослідження цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях має велике теоретичне та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної програми кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 рр., як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є характеристика цивільного законодавства щодо цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях, вдосконалення чинного цивільного законодавства з урахуванням позитивного законодавчого досвіду деяких зарубіжних країн та правозастосовної практики в цій сфері.

У зв'язку з поставленою метою вирішуватимуться наступні завдання:

- провести аналіз та огляд літератури за темою дослідження та обрати напрями дослідження;
- надати загальну характеристику правовідносин, що виникають з договірних зобов'язань;
- дослідити поняття та правову природу та види договірних зобов'язань, у яких беруть участь військовослужбовці;
- визначити правовий статус військовослужбовців як суб'єктів цивільно-правової відповідальності в договірних зобов'язаннях;
- дослідити зміст договірних зобов'язань, у яких беруть участь військовослужбовці;
- дослідити поняття цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях, підстави такої відповідальності, її особливості, а також звільнення військовослужбовців від цивільно-правової відповідальності в договірних зобов'язаннях;
- сформулювати наукові висновки та пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, які виникають у сфері цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях.

Предметом дослідження є цивільно-правове регуювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях за законодавством України.

Методи дослідження, які використовувалися під час здійснення дисертаційного дослідження, обрані відповідно до мети і завдань дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмета. Зокрема використовувались дві групи методів наукового пізнання: загальнонаукові та спеціальні, які в сукупності були застосовані для з'ясування сутності та особливостей відносин військовослужбовців у договірних зобов'язаннях та цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у цих зобов'язаннях.

У дисертаційному дослідженні знайшли застосування такі методи пізнання, як: загальний діалектичний, загальнонаукові: формально-логічний, структурно-функціональний, системний, метод аналізу та синтезу, метод моделювання, а також спеціальні: формально-юридичний та порівняльно-правовий. Зокрема, діалектичний метод полягає в застосуванні принципів історизму, цілісного пізнання та принципу вибірковості. У дисертації проблематика цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях досліджується з позицій та на основі аналізу процесу взаємного переходу між абсолютними і відносними правовідносинами.

Використання методів дослідження, таких як історичний та логічний, дозволить структуровано та систематизовано здійснити відстеження взаємозалежності ретроспективних змін, а також практичних результатів розвитку правового регулювання відносин військовослужбовців у галузі договірних зобов'язань, а також цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у вказаних зобов'язаннях та захисту цивільних прав військовослужбовців (підрозділи 1.1, 1.2).

Проводячи відповідний аналіз у рамках дослідження, слід гуртуватись на визначенні послідовно-логічних процесів у галузі нормативно-правового регулювання цивільної відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях за законодавством України з відповідною інтерпретацією отриманих, за результатами дослідження, наукових висновків та результатів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3). У зв'язку із зазначеним особливу увагу слід приділити дослідженню саме історичному розвитку (досвіду, подій, фактів тощо), що надасть змогу, на підставі проведеного аналізу та дослідження, дійти до певних висновків щодо хронологічної послідовності розвитку нормативно-правового врегулювання договірних відносин, зокрема цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях (підрозділ 1.2).

У процесі дослідження використовувалися порівняння й аналогія з метою з'ясування моделі правового регулювання цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях у різних

галузях права (господарське, цивільне, договірне) та правових системах деяких зарубіжних країн (розділи 2, 3). Системно-структурний метод застосовувався при визначенні підстав виникнення цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях та підстав звільнення останніх від вказаної відповідальності (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4). Разом з тим, застосовуючи логіко-юридичний метод, дало можливість здійснити аналіз змісту норм чинного законодавства України, які закріплюють порядок та правові наслідки цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях, виявити недоліки цивільно-правової регламентації договірних зобов'язань військовослужбовців (розділ 3). Використовуючи метод теоретико-правового моделювання, було сформульовано відповідні пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства стосовно цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях. Об'єктивність висновків дисертаційного дослідження досягнута за рахунок застосування комплексного міжгалузевого підходу до вивчення правових явищ.

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, філософії, цивільного права, інших галузей системи права України.

Нормативну основу дисертації становлять Конституція України, акти цивільного законодавства, інших галузей законодавства України і деяких зарубіжних держав.

Емпіричну основу дослідження становлять Пленуму Верховного Суду, узагальнення судової практики Верховного Суду, судові рішення, внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проведено перше у вітчизняній цивільно-правовій науці системне, комплексне дослідження цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях за законодавством України, на основі якого було обґрунтовано нові наукові положення та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження підтверджується наступними висновками, рекомендаціями і пропозиціями.

Уперше:

досліджено цивільно-правовий статус військовослужбовців як сукупності прав, свобод, законних інтересів, гарантованих державою всім фізичним особам, а також обов'язків та відповідальності військовослужбовців, одна частина яких належить їм як громадянам України, а інша - має особливості професійної службової діяльності на

військових посадах щодо здійснення функцій забезпечення оборони країни та захисту безпеки держави. Зазначені елементи цивільно-правового статусу військовослужбовців встановлюються законодавством України, і забезпечуються формами і засобами, передбаченими цивільним та цивільним процесуальним законодавством;

визначено подвійний статус військовослужбовців, який складається з поєднання публічно-правового та приватно-правового статусів. Зазначене обумовлено тим, що не зважаючи на те, що з одного боку правовий статус військовослужбовця регламентовано публічним правом (конституційним, адміністративним, кримінальним тощо), проте правовідносини, у яких беруть участь військовослужбовці, виходячи за межі суто публічного права, включають і приватно-правовий статус (зокрема участь військовослужбовців у договірних відносинах, тощо);

запропоновано доповнити ст. 617 ЦК України частиною другою, яку викласти у такій редакції: «Стаття 617. Підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання. .... 2. За порушення зобов'язання, в наслідок непереборної сили, зокрема у зв'язку із участю у бойових діях, вжиття заходів щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України, за результатами чого особа-військовослужбовець отримала поранення, або загинула, остання звільняється від відповідальності за шкоду, завдану неналежним виконанням договірних або інших зобов'язань у цивільно-правових відносинах;

досліджено проблеми визначення правового статусу майна, яке набувається військовослужбовцем за цивільно-правовими договорами і яке спрямовано на забезпечення діяльності як військових формувань у цілому, так і військовослужбовців, зокрема. У зв'язку з цим пропонується передбачити на законодавчому рівні необхідність передачі зазначеного майна на баланс відповідного військового формування;

здійснено класифікацію особливостей цивільно-правової відповідальності військовослужбовців залежно від факторів, що їх зумовлюють. З цієї підстави можна класифікувати особливості цивільно-правової відповідальності військовослужбовців та військових організацій на особливості, зумовлені: а) організаційно-правовою формою; б) здійсненням функцій органу державної влади (притаманні військовим установам, які безпосередньо реалізують основні напрямки діяльності органів державної влади); в) правоохоронною діяльністю (притаманні військовим установам, які здійснюють таку діяльність); г) підвідомчістю органу державної влади, у якому законодавством передбачено військову службу;

запропоновано внести відповідні зміни та доповнення до ст. 729 ЦК України (пожертва) шляхом доповнення до вказаної статті ч. 4, яку

пропонується викласти в наступній редакції: «…4. У разі оформлення договору пожертви на конкретну фізичну особу, яка має статус військовослужбовця, для виконання бойових завдань військовим формуванням, після демобілізації, а також у разі смерті фізичної особи, передане їй майно за вказаним договором не належить на праві власності цій фізичної особі і не переходить у порядку спадкування іншим особам, а залишається для виконання бойових завдань і надалі у відповідному військовому формуванню, якому воно передавалося»

запропоновано внести зміни та доповнення до ст. 209 ЦК України (форма правочину) шляхом включення ч. 5 наступного змісту: «…5. У разі, коли один із подружжя є військовослужбовцем і не може особисто в присутності нотаріуса засвідчити свою згоду на укладання цивільно-правового договору щодо спільного майна подружжя, він подає заяву нотаріусу, яку підписує за допомогою кваліфікованого електронного підпису особи. Після ідентифікації особи та його згоди, нотаріус посвідчує згоду іншого з подружжя, який є військовослужбовцем, на укладання певного цивільно-правового договору щодо розпорядження спільним майном подружжя»;

зроблено висновок про розмежування договірних правовідносин, в яких беруть участь військовослужбовці, у зв'язку з чим можна виокремити ті правовідносини, які регулюються цивільним правом, і ті, які цивільним правом безпосередньо не регулюються;

удосконалено:

визначення цивільно-правової відповідальності військовослужбовців, яку слід визначити як один з видів юридичної відповідальності, який позиціонується у застосуванні до військовослужбовця, який не виконав або неналежно виконав договірні зобов'язання, в інтересах потерпілої сторони, встановлених законом або договором заходів примусового характеру, що спричиняють для військовослужбовця несприятливі, економічно не вигідні наслідки матеріального характеру шляхом відновлення чи компенсації (відшкодування шкоди) порушених матеріальних чи нематеріальних прав та благ потерпілого, вимоги виконати зобов'язання тощо;

систему принципів цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань військовослужбовців у частині розширення таких принципів, зокрема, принципу спрямованості на локалізацію негативних правових наслідків за участю у правовідносинах кола осіб для основного правопорушника;

визначення поняття виконання договірних зобов'язань військовослужбовців з надання послуг, під яким пропонується розуміти сукупність фактичних або юридичних дій (у певних випадках – утримання від дії, наприклад відмова виконувати злочинний наказ, тощо) сторін,

однією з яких є військовослужбовці, договірних зобов'язань, спрямованих на реалізацію передбачених договорами або законом їх суб'єктивних прав і обов'язків задля досягнення мети договірних зобов'язань (економічної та юридичної);

дістало подальшого розвитку:

теза про те, що у вітчизняному праві нормативне закріплення самостійної цивільно-правової відповідальності військовослужбовців було здійснено українським законодавцем і стало наслідком надання військовослужбовцям певної свободи участі ув цивільних правовідносинах у частині конкретизації таких висновків;

теза про розмежування договірних відносин військовослужбовців, на ті, які регулюються цивільним правом, та, які регулюються цивільним договором. Разом із тим, звертається увага на особливості суб'єктного складу договірних зобов'язань, в яких беруть участь військовослужбовці;

теза про те, що участь військовослужбовців у договірних відносинах повинна відбуватися в рамках законодавства країни, в якій вони знаходяться, при цьому вони повинні дотримуватися правил і обмежень, встановлених військовим законодавством, які можуть впливати на їхню здатність укладати цивільно-правові договори.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в:

науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях. Певні результати дослідження здобудуть можливість стати підґрунтям для подальшого вдосконалення концепції цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях. При цьому, сформульовані в дослідженні висновки розширюють теоретичні уявлення про нормативно-правове регулювання цивільної відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях і його значення в забезпеченні ефективного захисту прав та інтересів військовослужбовців (акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від «12» грудня 2024 року);

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного цивільного законодавства у сфері цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях. При цьому результати проведеного дослідження можуть бути використані в діяльності військовослужбовців, як суб'єктів договірних правовідносин щодо цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне

виконання договірних зобов'язань. При розробці законів і підзаконних актів у даній сфері можуть бути враховані і використані практичні положення щодо вдосконалення відносин у сфері цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного цивільного законодавства України, що регулюють цивільно-правову відповідальність військовослужбовців у договірних зобов'язаннях (акти впровадження: Київського районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки від «19» грудня 2024 року; Одеського апеляційного суду від «23» грудня 2024 року);

навчальному процесі - при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Сучасні проблеми цивільного права», «Цивільне та сімейне право в сучасних умовах», «Проблеми цивільного права: теорія і практика», а також при

підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін (акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від «12» грудня 2024 року).

Апробація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертації доповідалися на наукових та науково-практичних заходах: Всеукраїнській науковій конференції «Шерешевські читання: спадкове право в умовах війни» (м. Одеса, 8 грудня 2022 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Приватне право в умовах війни» (м. Одеса, 15 листопада 2022 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Римське право і сучасність: актуальні проблеми оновлення цивільного законодавства» (м. Одеса, 25 травня 2023 р.); круглому столі «Проблеми цивільного права у постпандемічну добу» (м. Одеса, 26 травня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені в 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений

МОН України, та 7 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях та круглому столі.

Структура дисертації визначається метою дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (260 найменування, що розміщено на 29 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 231 сторінку, з яких основного тексту 188 сторінок.

По закінченню доповіді Оскілку О.О. присутніми поставлені такі запитання:

Давидова І.В. Як співвідносяться такі категорії, як «санкція у зобов'язанні» та «відповідальність за невиконання зобов'язання», в тому числі, коли йдеться про участь у цих зобов'язаннях військовослужбовців ?

Відповідь Оскілка О.О.: Дякую за запитання. Слід зазначити, що щодо порівняння цивільно-правових санкцій та відповідальності в літературі існує чимало висловлювань з урахуванням того, що санкція – поняття багатозначне. Проте єдиної думки щодо співвідношення понять «санкція у зобов'язанні» та «відповідальність за невиконання зобов'язання» немає.

Констатуючи спільність поглядів більшості авторів, можна сказати, що в науковій літературі склалися три точки зору (концепції) про взаємозв'язок відповідальності та санкції, які полягають у наступному: цивільно-правова санкція є різновидом цивільно-правової відповідальності (концепція «пріоритету відповідальності», тобто санкція – правовий наслідок порушення обов'язків); цивільно-правова санкція є логічним антиподом концепції «пріоритету санкції», тобто відповідальність є видом санкції, що має специфічні ознаки; цивільно-правова санкція є цивільно-правовою відповідальністю «концепція тотожності».

В даному випадку вважаю, що слід підтримати точку зору авторів, згідно з якою цивільно-правова відповідальність є реалізацією такого різновиду майнових санкцій, що характеризується настанням для боржника негативних наслідків у його майновій сфері і при цьому забезпечує потерпілому відновлення становища, в якому той перебував до того, як його право було порушено.

Берназ-Лукавецька О.М. Якими ознаками характеризується цивільно-правовий захист цивільних прав військовослужбовців в Україні?

Відповідь Оскілка О.О.: Дякую за запитання. Цивільно-правовий захист цивільних прав військовослужбовців вирізняється такими ознаками: 1) його застосовують у разі скоєння цивільного правопорушення та/або завдання шкоди правомірною поведінкою (наприклад, у стані крайньої необхідності). У такому випадку застосування цивільно-правового захисту не залежить від

скоєння чи нескоєння публічного правопорушення, а також від застосування заходів соціального захисту. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 1200 ЦК України, «особам, які втратили годувальника, шкода відшкодовується в повному обсязі без врахування пенсії, призначеної їм внаслідок втрати годувальника, та інших доходів»; 2) способи захисту визначено актами цивільного законодавства або цивільно-правовим договором; 3) його здійснюють у юрисдикційній та неюрисдикційні формі; 4) у разі застосування способів захисту майнового характеру, що становлять заходи цивільно-правової відповідальності, всі виплати передбачено на користь потерпілої особи; 5) потерпіла особа одержує майнове відшкодування у повному розмірі, за винятком випадків, визначених актами цивільного законодавства або цивільно-правовим договором.

При цьому, говорячи про захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів військовослужбовців, доцільно говорити як про публічно-правовий, так і приватно-правовий характер.

Кривенко Ю.В. Говорячи про договірні зобов'язання, в яких беруть участь військовослужбовці, які види таких зобов'язань Ви виділяєте?

Відповідь Оскілка О.О.: Дякую за запитання. В даному випадку, коли йдеться про договірні зобов'язання, в яких беруть участь військовослужбовці, можна виокремити наступні ситуації: 1) коли йдеться про участь у договірних зобов'язаннях за вже укладеними цивільно-правовими договорами; 2) коли йдеться про укладення нових цивільно-правових договорів. При чому укладання цивільно-правових договорів військовослужбовцями може як правило відбувається у вільний від виконання обов'язків військової служби час. Так, наприклад, у вільний від виконання обов'язків військової служби час, військовослужбовці можуть вступати у договірні правовідносини: а) на території військової частини (наприклад, продовольчі магазини тощо); б) у разі зайняття педагогічною, науковою та іншою творчою діяльністю, якщо вона не перешкоджає виконанню обов'язків військової служби (наприклад, укладання авторських договорів тощо); в) поза службою за межами військової частини (наприклад, договори про надання різного роду послуг, купівлі-продажу, виконання робіт тощо).

Матійко М.В.: Як співвідносяться такі правові категорії, як «форс-мажорні обставини» та «обставини непереборної сили» при визначенні підстав для цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань, в яких беруть участь військовослужбовці?

Відповідь Оскілка О.О.: Дякую за запитання. Відповідно до положень вітчизняного законодавства поняття «форс-мажорні обставини» та «обставини непереборної сили» зазвичай використовуються як синоніми.

Якщо говорити про правове регулювання договірної відповідальності в національних і міжнародних договорах, то можна дійти висновку, що війна визначається як форс-мажорна обставина, яка вважається відстрочкою виконання договірних зобов'язань до моменту закінчення виняткових подій, які звільняють боржника від відповідальності за невиконання зобов'язань. Це ж стосується і договірних зобов'язань, в яких беруть участь військовослужбовці.

У зв'язку з чим воєнний стан в Україні відповідає усім ознакам форс-мажорних обставин, оскільки він є виключною та непередбачуваною обставиною, яку боржник не може контролювати та наслідки якого не може уникнути, а тому боржник звільняється від відповідальності за невиконання, проте не звільняється від обов'язку виконати зобов'язання.

Харитонов Є.О. Які на Вашу думку основні проблеми участі військовослужбовців в договірних зобов'язаннях ?

Відповідь Оскілка О.О.: Дякую за запитання. В умовах сьогодення можна виокремити багато проблем, які виникають на практиці, але вважаю за доцільне виокремити декілька основних проблем: 1) наявність воєнного стану, що впливає на можливість вільної участі у цивільному обігу в будь-який час (наприклад, знаходження на території проведення активних бойових дій ускладнює а іноді і унеможливлює укладання у відповідний момент певних цивільно-правових договорів); 2) відсутність ефективного механізму укладання цивільно-правових договорів та їх виконання під час перебування на військовій службі (наприклад, укладення договорів купівлі-продажу майна, що перебуває у спільній сумісній власності, і у зв'язку з чим відповідно до чинного законодавства України, вимагається нотаріально посвідчена згода іншого з подружжя, який є військовослужбовцем тощо); 3) наявність підвищеного ризику для контрагентів, які не завжди хочуть укладати цивільно-правові договори з військовослужбовцями та в подальшому їх виконувати (наприклад, договору позики, кредитні договори, страхування тощо); 4) недостатнього законодавчого врегулювання питань участь військовослужбовців в договірних зобов'язаннях тощо.

Після відповідей на запитання виступив **науковий керівник** – професорка кафедри цивільного права, д.ю.н., професорка *Сафончик Оксана Іванівна.*

Науковий керівник зазначила, що актуальність обраної здобувачем теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. У зв'язку з цим актуальність заявленої тематики дисертаційного дослідження Оскілка О.О. зумовлена особливостями воєнного стану та його впливом на реалізацію прав фізичних осіб, в тому числі військовослужбовців, в сфері договірних

зобов'язань. Сьогодення обумовлює необхідність визначення та однозначного розуміння базових понять цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань, особливостей цивільно-правової відповідальності військовослужбовців в умовах реформи цивільного права та формування нової системи зобов'язань; заповнення прогалин у дослідженні зазначених вище питань, що мають місце у вітчизняній літературі; визначення співвідношення норм чинного ЦК України з іншими нормативно-правовими актами, які регулюють відносини в сфері цивільно-правової відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях.

Крім того, питаннями цивільно-правової відповідальності в сфері договірних зобов'язань в науці приділялася увага, проте дослідження проводилися в різних аспектах: 1) розглядалися проблеми цивільно-правової відповідальності взагалі; 2) розглядалися особливості договірних зобов'язань; 3) розглядалися питання цивільно-правової відповідальності в сфері договірних та не договірних зобов'язань; 4) окремо визначалися питання щодо статусу військовослужбовців взагалі; 5) багато фундаментальних робіт було написано за законодавством, що втратило чинність тощо. Проте комплексного дослідження питань, які вдалося дослідити Оскілку О.О., не проводився, чим і обумовлена актуальність даної теми.

Науковий керівник зазначила, що в цілому Оскілку О.О. вдалося повністю виконати поставлені завдання досліджені завдяки використанню сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичного методу, системно-структурного методу, методу системного аналізу, статистичного методу, порівняльно-правового методу тощо. Всі зазначені методи використовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дало змогу дисертанту отримати достовірні й об'єктивні результати дослідження.

Дисертаційне дослідження має наукову новизну, яка полягає в тому, що проведено перше у вітчизняній цивільно-правовій науці системне, комплексне дослідження цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях за законодавством України, на основі якого було обґрунтовано нові наукові положення та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження підтверджується наступними висновками, рекомендаціями і пропозиціями.

Дисертація характеризується високим ступенем обґрунтованості та новизни наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором.

Використана автором структурна побудова дисертації видається достатньо обґрунтованою і логічною. Дисертаційна робота відзначається

системним підходом до аналізу предмету дослідження. Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура роботи повністю відповідає завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми та вирішити завдання, поставлені Оскілко О.О. при написанні роботи.

Дисертація пройшла належну апробацію шляхом публікації її основних положень у фахових виданнях та повідомленням про результати дисертаційного дослідження на наукових конференціях, а також неодноразово обговорювалась на засіданнях кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Оскілко О.О. повністю виконав індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план. У процесі роботи з підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи Оскілко О.О. проявив себе як наполегливий, здібний та вдумливий дослідник. На належному рівні та своєчасно виконував індивідуальний навчальний план, має високі оцінки.

Науковим керівником зазначено, що дисертація Оскілка О.О. на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», подана на здобуття ступеня доктора філософії, виконана на належному науковому рівні, за обсягом і змістом, застосованими методиками досліджень і комплексним вирішенням поставлених завдань, обґрунтованістю висновків та науковою і практичною значимістю відповідає сучасним вимогам до написання дисертації на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії і може бути подана до захисту на спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 081-Право.

В ОБГОВОРЕННІ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

Докторка юридичних наук, професорка Давидова І.В. зазначила, що обрана тема є актуальною та обумовленою потребами сьогодення. Представлена робота є самостійною, завершеною, творчою працею, в якій автором вирішені важливі для науки цивільного права завдання. Виходячи зі змісту дослідження, автором проведено дійсно ґрунтовне дослідження цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях. Висновки за результатами дослідження представляють вагомий внесок у розвиток науки цивільного права, сприяють виробленню пропозицій з удосконалення практики правозастосування. Робота відповідає встановленим вимогам, має практичне значення та може бути рекомендована до захисту.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Кривенко Ю.В. відзначила, що представлене дисертаційне дослідження надано в новій редакції, з

урахуванням попередніх зауважень. План дисертації є логічним, послідовним та повністю розкриває сутність проблематики, яка досліджувалася. Вказала, що робота відрізняється якістю та глибиною дослідження. Висновки дослідження свідчать, що здобувачу вдалося виконати поставлені завдання та досягти мети дослідження, робота повною мірою відповідає рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Основні положення дисертації відображені у достатній кількості публікацій. У зв'язку з цим, Кривенко Ю.В. зробила висновок, що дисертація Оскілка О.О. на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Берназ-Лукавецька О.М. підкреслила актуальність теми, значущість проблематики для теорії та практики, вдалу архітектоніку роботи, правильне розкриття питань, вказаних у роботі, повне досягнення мети та завдань дослідження; звернула окрему увагу на цікаві пропозиції дисертанта щодо удосконалення цивільного законодавства України стосовно предмету дослідження. Вважає, що робота Оскілка О.О. на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Матійко М.В. наголосив, що для тих, хто досліджує, вивчає та цікавиться проблематикою цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях, буде корисним ознайомитися як із самим дослідженням, так і з висновками, до яких прийшов автор. Дисертаційне дослідження виконане якісно, на високому науковому рівні, отримані результати є об'єктивними. Позитивним моментом роботи є вміння автора обґрунтовувати власну думку, проводити наукову дискусію із вченими, послідовно, логічно та системно викладати матеріал. Структурно вдалою видається побудова змісту дисертації. Переконливими є загальні висновки до дисертаційного дослідження, якими показана ступінь вирішеності проблеми, що визначена у вступі до роботи. Автор дослідження має достатню кількість наукових статей у фахових виданнях та опублікованих тез виступів на конференціях. Дисертаційна робота виконана самостійно, має комплексний і завершений характер. Загалом, результати дисертаційного дослідження мають, безумовно, як теоретичне, так і практичне значення. Тому, дисертаційна робота Оскілка О.О. заслуговує на рекомендацію до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент О.С. Омельчук зазначив, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях. Подана робота має високий науковий рівень дослідження, актуальність, повноту висновків. Вказав на окремі дискусійні питання, які носять рекомендаційний характер. Дисертація Оскілка О.О. на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам і може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Підсумовуючи виступи, *д.ю.н., професор, зав. кафедри цивільного права Харитонов Є.О.* зазначив, що дисертаційне дослідження Оскілка О.О. на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Постанови КМУ від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

УХВАЛИЛИ:

Затвердити такий висновок щодо дисертації Оскілка Олексія Олеговича на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях»:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Оскілка Олексія Олеговича на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації схвалена та затверджена на засіданні кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 26 вересня 2022 року) та рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 2 від 9 листопада 2022 року).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професорка, професорка кафедри цивільного права Сафончик Оксана Іванівна.

Обґрунтовування вибору дисертаційного дослідження. В умовах проведення в Україні соціальних та економічних перетворень важливого значення набуває проблема подальшого розвитку і вдосконалення цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях. Зазначене обумовлено тим, що договірна цивільно-правова відповідальність займає особливе місце в усій системі приватного права, і безумовно є центральним інститутом зобов'язального права. При цьому розбудова правової держави неможлива без створення певних гарантій для захисту прав та охоронюваних законом інтересів учасників майнового обігу, без забезпечення механізму функціонування такого специфічного демократичного інституту, яким є договірна відповідальність. В свою чергу, цивільно-правова відповідальність настає в разі невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань, що ґрунтуються саме на цивільно-правовому договорі. Відповідно до цивільного законодавства України під договором розуміється виникнення, зміна, припинення цивільних прав та обов'язків шляхом досягнення домовленості між двома або більше особами. Договір є ідеальною формою активності учасників цивільних правовідносин, серед яких є й військовослужбовці та військові організації тощо.

З моменту запровадження по всій території України воєнного стану 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який затверджений Верховною Радою України, практично всі суспільні відносини в країні зазнали трансформації, особливо це стосується приватно-правових відносин. Саме починаючи з 24 лютого 2022 року по всій Україні, у зв'язку із повномасштабним вторгненням військових формувань РФ на територію України, які, проявляючи агресію, тимчасово окупували окремі території та населені пункти, ведуть бойові дії, які загрожують життю та здоров'ю громадян України, безпеці, незалежності та територіальної цілісності держави, було запроваджено військовий стан. З цього часу, відбулись кардинальні зміни у житті громадян України, особливо у частині виконання договірних зобов'язань, зокрема військовослужбовцями, які з першого дня стали на захист держави і несуть службу в районах ведення активних бойових дій.

Військовослужбовці мають певний правовий статус, і безумовно беруть участь в цивільних правовідносинах. У зв'язку з цим можна дійти висновку, що ефективність та якість діяльності військовослужбовців залежать від державних гарантій відповідно до їх соціально-економічного, правового, політичного становища та сучасних реалій. Військовослужбовці користуються

усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України, з урахуванням особливостей, передбачених чинним законодавством України. Саме враховуючи особливий характер військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації.

Разом з тим, чинні нормативно-правові акти, що покликані регулювати суспільні відносини за участю військовослужбовців, відрізняються певною неузгодженістю, що знижує ефективність їх застосування. Судова практика захисту прав військовослужбовців нерідко носить суперечливий, несистематизований характер, вимагає ретельного аналізу та науково-практичного аналізу, а фундаментальні наукові дослідження проблематики цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців ще не проведені.

Отже, зважаючи на викладене, актуальність обраної теми дослідження зумовлюється необхідністю вжиття наукових заходів з метою розвитку теорії цивільного права стосовно поняття, підстав і особливостей цивільно-правової відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях, а також удосконалення чинного українського законодавства та правозастосовної практики у цій сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної програми кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 рр., як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є характеристика цивільного законодавства щодо цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях, вдосконалення чинного цивільного законодавства з урахуванням позитивного законодавчого досвіду деяких зарубіжних країн та правозастосовної практики в цій сфері.

У зв'язку з поставленою метою вирішуватимуться наступні завдання:

- провести аналіз та огляд літератури за темою дослідження та обрати напрями дослідження;

- надати загальну характеристику правовідносин, що виникають з договірних зобов'язань;

- дослідити поняття та правову природу та види договірних зобов'язань, у яких беруть участь військовослужбовці;

- визначити правовий статус військовослужбовців як суб'єктів цивільно-правової відповідальності в договірних зобов'язаннях;

- дослідити зміст договірних зобов'язань, у яких беруть участь військовослужбовці;

- дослідити поняття цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях, підстави такої відповідальності, її особливості, а також звільнення військовослужбовців від цивільно-правової відповідальності в договірних зобов'язаннях;

- сформулювати наукові висновки та пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, які виникають у сфері цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях.

Предметом дослідження є цивільно-правове регуювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях за законодавством України.

Методи дослідження, які використовувалися під час здійснення дисертаційного дослідження, обрані відповідно до мети і завдань дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмета. Зокрема використовувались дві групи методів наукового пізнання: загальнонаукові та спеціальні, які в сукупності були застосовані для з'ясування сутності та особливостей відносин військовослужбовців у договірних зобов'язаннях та цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у цих зобов'язаннях.

У дисертаційному дослідженні знайшли застосування такі методи пізнання, як: загальний діалектичний, загальнонаукові: формально-логічний, структурно-функціональний, системний, метод аналізу та синтезу, метод моделювання, а також спеціальні: формально-юридичний та порівняльно-правовий. Зокрема, діалектичний метод полягає в застосуванні принципів історизму, цілісного пізнання та принципу вибірковості. У дисертації проблематика цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях досліджується з позицій та на основі аналізу процесу взаємного переходу між абсолютними і відносними правовідносинами.

Використання методів дослідження, таких як історичний та логічний, дозволить структуровано та систематизовано здійснити відстеження взаємозалежності ретроспективних змін, а також практичних результатів

розвитку правового регулювання відносин військовослужбовців у галузі договірних зобов'язань, а також цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у вказаних зобов'язаннях та захисту цивільних прав військовослужбовців (підрозділи 1.1, 1.2).

Проводячи відповідний аналіз у рамках дослідження, слід гуртуватись на визначенні послідовно-логічних процесів у галузі нормативно-правового регулювання цивільної відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях за законодавством України з відповідною інтерпретацією отриманих, за результатами дослідження, наукових висновків та результатів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3). У зв'язку із зазначеним особливу увагу слід приділити дослідженню саме історичному розвитку (досвіду, подій, фактів тощо), що надасть змогу, на підставі проведеного аналізу та дослідження, дійти до певних висновків щодо хронологічної послідовності розвитку нормативно-правового врегулювання договірних відносин, зокрема цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях (підрозділ 1.2).

У процесі дослідження використовувалися порівняння й аналогія з метою з'ясування моделі правового регулювання цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях у різних галузях права (господарське, цивільне, договірне) та правових системах деяких зарубіжних країн (розділи 2, 3). Системно-структурний метод застосовувався при визначенні підстав виникнення цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях та підстав звільнення останніх від вказаної відповідальності (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4). Разом з тим, застосовуючи логіко-юридичний метод, дало можливість здійснити аналіз змісту норм чинного законодавства України, які закріплюють порядок та правові наслідки цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях, виявити недоліки цивільно-правової регламентації договірних зобов'язань військовослужбовців (розділ 3). Використовуючи метод теоретико-правового моделювання, було сформульовано відповідні пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства стосовно цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях. Об'єктивність висновків дисертаційного дослідження досягнута за рахунок застосування комплексного міжгалузевого підходу до вивчення правових явищ.

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, філософії, цивільного права, інших галузей системи права України.

Нормативну основу дисертації становлять Конституція України, акти цивільного законодавства, інших галузей законодавства України і деяких зарубіжних держав.

Емпіричну основу дослідження становлять Пленуму Верховного Суду, узагальнення судової практики Верховного Суду, судові рішення, внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проведено перше у вітчизняній цивільно-правовій науці системне, комплексне дослідження цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях за законодавством України, на основі якого було обґрунтовано нові наукові положення та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження підтверджується наступними висновками, рекомендаціями і пропозиціями.

Уперше:

досліджено цивільно-правовий статус військовослужбовців як сукупності прав, свобод, законних інтересів, гарантованих державою всім фізичним особам, а також обов'язків та відповідальності військовослужбовців, одна частина яких належить їм як громадянам України, а інша - має особливості професійної службової діяльності на військових посадах щодо здійснення функцій забезпечення оборони країни та захисту безпеки держави. Зазначені елементи цивільно-правового статусу військовослужбовців встановлюються законодавством України, і забезпечуються формами і засобами, передбаченими цивільним та цивільним процесуальним законодавством;

визначено подвійний статус військовослужбовців, який складається з поєднання публічно-правового та приватно-правового статусів. Зазначене обумовлено тим, що не зважаючи на те, що з одного боку правовий статус військовослужбовця регламентовано публічним правом (конституційним, адміністративним, кримінальним тощо), проте правовідносини, у яких беруть участь військовослужбовці, виходячи за межі суто публічного права, включають і приватно-правовий статус (зокрема участь військовослужбовців у договірних відносинах, тощо);

запропоновано доповнити ст. 617 ЦК України частиною другою, яку викласти у такій редакції: «Стаття 617. Підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання. .... 2. За порушення зобов'язання, в наслідок непереборної сили, зокрема у зв'язку із участю у бойових діях, вжиття заходів щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України, за результатами чого особа-військовослужбовець отримала поранення, або загинула, остання звільняється від

відповідальності за шкоду, завдану неналежним виконанням договірних або інших зобов'язань у цивільно-правових відносинах;

досліджено проблеми визначення правового статусу майна, яке набувається військовослужбовцем за цивільно-правовими договорами і яке спрямовано на забезпечення діяльності як військових формувань у цілому, так і військовослужбовців, зокрема. У зв'язку з цим пропонується передбачити на законодавчому рівні необхідність передачі зазначеного майна на баланс відповідного військового формування;

здійснено класифікацію особливостей цивільно-правової відповідальності військовослужбовців залежно від факторів, що їх зумовлюють. З цієї підстави можна класифікувати особливості цивільно-правової відповідальності військовослужбовців та військових організацій на особливості, зумовлені: а) організаційно-правовою формою; б) здійсненням функцій органу державної влади (притаманні військовим установам, які безпосередньо реалізують основні напрямки діяльності органів державної влади); в) правоохоронною діяльністю (притаманні військовим установам, які здійснюють таку діяльність); г) підвідомчістю органу державної влади, у якому законодавством передбачено військову службу;

запропоновано внести відповідні зміни та доповнення до ст. 729 ЦК України (пожертва) шляхом доповнення до вказаної статті ч. 4, яку пропонується викласти в наступній редакції: «…4. У разі оформлення договору пожертви на конкретну фізичну особу, яка має статус військовослужбовця, для виконання бойових завдань військовим формуванням, після демобілізації, а також у разі смерті фізичної особи, передане їй майно за вказаним договором не належить на праві власності цій фізичної особі і не переходить у порядку спадкування іншим особам, а залишається для виконання бойових завдань і надалі у відповідному військовому формуванню, якому воно передавалося»

запропоновано внести зміни та доповнення до ст. 209 ЦК України (форма правочину) шляхом включення ч. 5 наступного змісту: «…5. У разі, коли один із подружжя є військовослужбовцем і не може особисто в присутності нотаріуса засвідчити свою згоду на укладання цивільно-правового договору щодо спільного майна подружжя, він подає заяву нотаріусу, яку підписує за допомогою кваліфікованого електронного підпису особи. Після ідентифікації особи та його згоди, нотаріус посвідчує згоду іншого з подружжя, який є військовослужбовцем, на укладання певного цивільно-правового договору щодо розпорядження спільним майном подружжя»;

зроблено висновок про розмежування договірних правовідносин, в яких беруть участь військовослужбовці, у зв'язку з чим можна виокремити

ті правовідносини, які регулюються цивільним правом, і ті, які цивільним правом безпосередньо не регулюються;

удосконалено:

визначення цивільно-правової відповідальності військовослужбовців, яку слід визначити як один з видів юридичної відповідальності, який позиціонується у застосуванні до військовослужбовця, який не виконав або неналежно виконав договірні зобов'язання, в інтересах потерпілої сторони, встановлених законом або договором заходів примусового характеру, що спричиняють для військовослужбовця несприятливі, економічно не вигідні наслідки матеріального характеру шляхом відновлення чи компенсації (відшкодування шкоди) порушених матеріальних чи нематеріальних прав та благ потерпілого, вимоги виконати зобов'язання тощо;

систему принципів цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань військовослужбовців у частині розширення таких принципів, зокрема, принципу спрямованості на локалізацію негативних правових наслідків за участю у правовідносинах кола осіб для основного правопорушника;

визначення поняття виконання договірних зобов'язань військовослужбовців з надання послуг, під яким пропонується розуміти сукупність фактичних або юридичних дій (у певних випадках – утримання від дії, наприклад відмова виконувати злочинний наказ, тощо) сторін, однією з яких є військовослужбовці, договірних зобов'язань, спрямованих на реалізацію передбачених договорами або законом їх суб'єктивних прав і обов'язків задля досягнення мети договірних зобов'язань (економічної та юридичної);

дістало подальшого розвитку:

теза про те, що у вітчизняному праві нормативне закріплення самостійної цивільно-правової відповідальності військовослужбовців було здійснено українським законодавцем і стало наслідком надання військовослужбовцям певної свободи участі ув цивільних правовідносинах у частині конкретизації таких висновків;

теза про розмежування договірних відносин військовослужбовців, на ті, які регулюються цивільним правом, та, які регулюються цивільним договором. Разом із тим, звертається увага на особливості суб'єктного складу договірних зобов'язань, в яких беруть участь військовослужбовці;

теза про те, що участь військовослужбовців у договірних відносинах повинна відбуватися в рамках законодавства країни, в якій вони знаходяться, при цьому вони повинні дотримуватися правил і обмежень, встановлених військовим законодавством, які можуть впливати на їхню здатність укладати цивільно-правові договори.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в:

науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях. Певні результати дослідження здобудуть можливість стати підґрунтям для подальшого вдосконалення концепції цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях. При цьому, сформульовані в дослідженні висновки розширюють теоретичні уявлення про нормативно-правове регулювання цивільної відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях і його значення в забезпеченні ефективного захисту прав та інтересів військовослужбовців (акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від «12» грудня 2024 року);

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного цивільного законодавства у сфері цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях. При цьому результати проведеного дослідження можуть бути використані в діяльності військовослужбовців, як суб'єктів договірних правовідносин щодо цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань. При розробці законів і підзаконних актів у даній сфері можуть бути враховані і використані практичні положення щодо вдосконалення відносин у сфері цивільно-правової відповідальності військовослужбовців у договірних зобов'язаннях;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного цивільного законодавства України, що регулюють цивільно-правову відповідальність військовослужбовців у договірних зобов'язаннях (акти впровадження: Київського районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки від «19» грудня 2024 року; Одеського апеляційного суду від «23» грудня 2024 року);

навчальному процесі - при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Сучасні проблеми цивільного права», «Цивільне та сімейне право в сучасних умовах», «Проблеми цивільного права: теорія і практика», а також при

підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін (акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від «12» грудня 2024 року).

Апробація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертації доповідалися на наукових та науково-практичних заходах: Всеукраїнській науковій конференції «Шерешевські читання: спадкове право в умовах війни» (м. Одеса, 8 грудня 2022 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Приватне право в умовах війни» (м. Одеса, 15 листопада 2022 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Римське право і сучасність: актуальні проблеми оновлення цивільного законодавства» (м. Одеса, 25 травня 2023 р.); круглому столі «Проблеми цивільного права у постпандемічну добу» (м. Одеса, 26 травня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені в 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, та 7 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях та круглому столі.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

1. Оскілко О.О. Поняття зобов'язань за участю військовослужбовців за законодавством України. *Juris Europensis Scientia*. 2023. № 2. С. 20–24. URL : http://jes.nuoua.od.ua/archive/2_2023/4.pdf
2. Оскілко О.О. Види зобов'язань, в яких військовослужбовці беруть участь. *Київський часопис права*. 2023. № 2. С. 64-69. URL : http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/318/304
3. Оскілко О.О. Припинення договірних зобов'язань за участю військовослужбовців за законодавством України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 83-88. URL : http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/2/13.pdf
4. Оскілко О.О. Особливості виконання договірних зобов'язань за участю військовослужбовців. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 163-166. URL : http://lsej.org.ua/6_2023/35.pdf
5. Оскілко О.О. Загальна характеристика договірних зобов'язань, у яких беруть участь військовослужбовці, за законодавством України. *Юридичний вісник*. 2023. № 2. С. 143-149. URL : http://www.yurvisnyk.in.ua/v2_2023/18.pdf

6. Оскілко О.О. Поняття цивільно-правового захисту прав військовослужбовців. *Шерешевські читання: спадкове право в умовах війни* : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 8 грудня 2022 р.). / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. 28-31. URL: https://hdl.handle.net/11300/25145.

7. Оскілко О.О. Окремі питання захисту військовослужбовців під час дії воєнного стану. Приватне право в умовах війни : матеріали всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 15 листопада 2022 р.) / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонова, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одеська юридична академія. Одеса, 2022. С. 160-162. URL: https://hdl.handle.net/11300/24735

8. Оскілко О.О. Деякі питання правового статусу військовослужбовців та їх захисту. *Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку* : матер. Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.) / уклад.: В. С. Кучерявенко, Л. С. Бондарчук. І. С. Радковська [та ін.] ; за ред. М. Р. Аракеляна, К. І. Спасової. Одеса, 2022. С. 69-72. URL: https://hdl.handle.net/11300/23909

9. Оскілко О.О. Окремі питання захисту прав жінок-військовослужбовців в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т.: матер. Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса. Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 564-566. URL: https://hdl.handle.net/11300/25892.

10. Оскілко О.О. Окремі питання цивільно-правового регулювання відносин військовослужбовців в сфері договірних зобов'язань. *Римське право і сучасність: актуальні проблеми оновлення цивільного законодавства* : матер. Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 25 травня 2023 р.) / упоряд.: І. Давидова, М. Лєсняков ; за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса, 2023. С. 104-107. URL: https://doi.org/10.32837/11300.26013

11. Оскілко О.О. Окремі питання кредитних зобов'язань військовослужбовців за законодавством України. *Проблеми цивільного права у постпандемічну добу* : матер. круг. столу (м. Одеса, 26 травня 2023 р.) / укл.: І.В. Давидова, О.В. Шамота ; за ред.: Є.О. Харитонова, І.В. Давидової ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса, 2023. С. 79-82. URL : https://doi.org/10.32837/11300.26011.

12. Оскілко О.О. До окремих питань визначення цивільно-правового статусу військовослужбовців. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Фенікс, 2024. С. 610-613. URL : https://dspace.onua.edu.ua/items/c77ed43d-fe00-43d4-958d-0f60923956cd.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження є самостійною завершеною науковою роботою, що закладає основи теоретичного осмислення цивільно-правового регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях у сучасному цивільному праві України, що розширює й поглиблює розуміння особливостей правовідносин з укладання, виконання та припинення цивільно-правових договорів за участю військовослужбовців, включає у вітчизняну правову науку нові підходи до визначення поняття та сутності цивільно-правової відповідальності військовослужбовців. Сформульовані в роботі положення та теоретичні розробки ґрунтуються на особистому досвіді автора та аналізі наукової літератури.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Оскілка Олексія Олеговича на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р., № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

12.01.2022 р. № 44 (зі змінами) та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії **з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 14 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Оскілка О.О. до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення щодо результатів дисертаційного дослідження Оскілка Олексія Олеговича на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Оскілка Олексія Олеговича на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Оскілка Олексія Олеговича на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Оскілка Олексія Олеговича на тему: «Цивільно-правове регулювання відповідальності військовослужбовців в договірних зобов'язаннях», зокрема:

Голова ради - Харитонов Євгеній Олегович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензенти:

Кривенко Юлія Василівна - к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна - к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційні опоненти:

Гринько Світлана Дмитрівна - д.ю.н., професорка, завідувачка кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова;

Лукасевич-Крутник Ірина Степанівна, д.ю.н., професорка, завідуюча кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету.

Додаток: на 6 стор. (Відомості про членів спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій)

Головуючий на засіданні:
д.ю.н., професор,
зав. кафедри цивільного прав а Євгеній ХАРИТОНОВ